

כיצד נשמר עד כה השקט במזרח ירושלים, למרות המערכה מול חמאס?

דרק לייף | 21 בינואר, 2024 | גיליון 1817

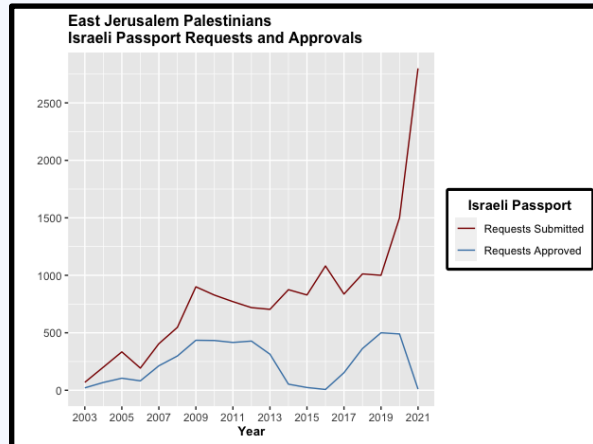
מאז מתקפת חמאס על ישראל ב-7 באוקטובר, והמלחמה של ישראל בחמאס בעזה בתגובה, התפרסמו מעט מאוד ידיעות ביטחוניות שעסקו במזרח ירושלים. מיעוט ההתרחשויות מנוגד לאתגרים הביטחוניים המתפתחים בגדה המערבית וגם למערכות קודמות של ישראל מול חמאס, שבמהלכן פרצו עימותים בין כוחות ישראל לפלסטינים, ולא רק ברחובות מזרח ירושלים ובמסגד אל-אקצא, אלא גם בערים בישראל דוגמת עכו ובת ים. מה יכול להסביר את הניגוד? המאמר מבקש להציע סיבות אפשריות. כן יובא צפי לעשוי להתרחש במזרח ירושלים ככל שהמלחמה תימשך, לצד המלצות מדיניות לישראל.

מזרח ירושלים – לפני ה-7 באוקטובר

לא נרחיק ונאמר שלא היו אירועי הסתה, אלימות או טרור במזרח ירושלים נגד ישראלים בתקופה שקדמה ל-7 באוקטובר. לדוגמה, בין השנים 2015 ל-2022 חוותה העיר כ-14 אירועי טרור מדי שנה. עם זאת, ובלי להמעיט מערך נתונים אלה, בשנים שקדמו ל-7 באוקטובר צפו מגמות רבות ממקורות שונים, שהצביעו על ירידה ביחס העוין כלפי ישראל במזרח ירושלים. מגמות אלה הופיעו בעקביות בכל המקורות ולרוחב הקשת הפוליטית, וחרף העובדה שבתקופה זו הנהיגו את המדינה בעיקר ממשלות ימין. כך למשל, [סקר מיוחד במזרח ירושלים](#) שנערך על ידי המכון הפלסטיני לחקר מדיניות וסקרים (PCPSR) בנובמבר 2022, בקרב 1,000 פלסטינים תושבי מזרח ירושלים, מצא שחלה עלייה של 13 אחוזים בביקוש לאזרחות ישראלית בשנים 2010–2022. דוגמה נוספת היא סקר [שערך דיוויד פולוק](#) ממכון וושינגטון, שנערך בקרב 300 פלסטינים ממזרח ירושלים בין ה-6 ל-21 ביוני 2022, שהראה כי 48 אחוזים מתושבי העיר הפלסטינים אמרו שאם היו צריכים לבחור, היו מעדיפים להיות אזרחים בישראל ולא במדינה פלסטינית. לשם השוואה, בין 2017 ל-2020, אותו נתון נע סביב 20 אחוזים בלבד. אותו סקר הראה גם העדפה בקרב פלסטינים תושבי מזרח ירושלים ל"התמקדות בעניינים מעשיים" (62 אחוזים) ול"התנגדות" [להקצנה אסלאמית] (62%). מגמות אלה קיבלו חיזוק נוסף מנתונים גולמיים, שהראו לא רק זינוק במספר הבקשות לדרכונים ישראליים בקרב פלסטינים תושבי מזרח ירושלים, אלא גם עלייה במספר הסטודנטים הפלסטינים במזרח ירושלים שנרשמו ל"מכינות" באוניברסיטאות ישראליות (נתון גבוה משמעותית ממה שצפו), כמוצג בתרשים 1 ובתרשים 2 להלן, בהתאמה:

תרשים 1:

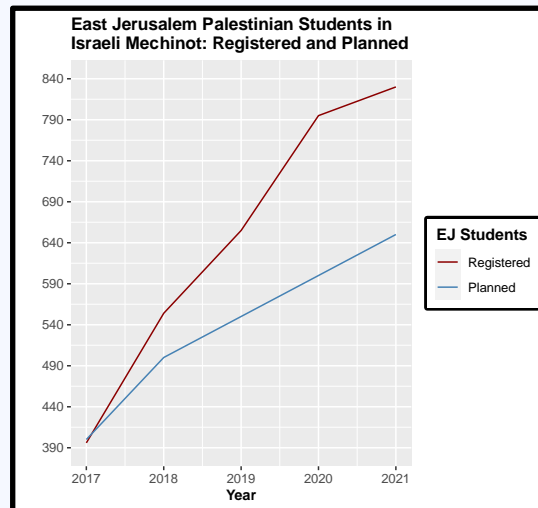
בקשות ואישורים לדרכון ישראלי של פלסטינים תושבי מזרח ירושלים

מקורות: חסון, נ' (15 בינואר 2019). "עבור תושבי מזרח ירושלים, כל הדרכים מובילות לסירוב אזרחות" הארץ; חסון, נ' (29 במאי 2022). "פחות מ-5 אחוז מהתושבים הפלסטינים במזרח ירושלים קיבלו אזרחות מאז 1967". הארץ.

תרשים 2:

סטודנטים ממזרח ירושלים במכינות ישראליות: נרשמו ומתכננים להירשם

לוי, ד' (2023). "דור ראשון להשכלה גבוהה בישראל: תהליכי שילוב של צעירים מזרח ירושלמים באקדמיה הישראלית". מכון ירושלים למחקרי מדיניות [עברית].

מזרח ירושלים – לאחר ה-7 באוקטובר

לנוכח התגובה של ישראל ברצועת עזה למתקפה של חמאס ב-7 באוקטובר, ובהמשך [לאמצעי הביטחון המוגברים](#) שהופעלו במזרח ירושלים נגד התושבים הפלסטינים, אך הגיוני היה להניח שמגמות אלה יתהפכו וכי גילויי האלימות והכעס נגד ישראלים יתחזקו. זאת, בייחוד לאור ניסיון העבר שכן כך היה ב-2014 בעקבות מבצע 'צוק איתן', ב-2015 על רקע עליית המתיחות בעקבות החלטת יהודים לעלות להר הבית, וב-2017 בעקבות סגירת אל-אקצא לאחר פיגוע טרור שהתרחש במקום. על פי [סקר דעת קהל](#) שערך המכון הפלסטיני למחקר מדיניות וסקרים בגדה המערבית ובעזה בין ה-22 בנובמבר ל-2 בדצמבר 2023, התמיכה בחמאס התחזקה יותר מפי שלוש בהשוואה לשלושה חודשים קודם לכן, והתמיכה במאבק חמוש עלתה ב-10 אחוזים, כאשר 60 אחוזים השיבו ש"זהו האמצעי הטוב ביותר לסיום הכיבוש הישראלי". לפי אותו סקר, בכלל הגדה המערבית שיעור זה עולה ומתקרב ל-70 אחוזים. טרם פורסמו נתונים המתמקדים במיוחד במזרח ירושלים ובעמדות התושבים הפלסטינים שם.

אולם למרות הציפיות הללו, לפחות בשטח, נראה כי מזרח ירושלים נוהגת בניגוד למגמה. אין זה אומר שלא יתרחשו שם פיגועים אקראיים נגד ישראלים – למעשה התרחשו [פיגועי ירי רבים](#), שהזכור שבהם היה הירי [ב-30 בנובמבר](#) בתחנת אוטובוס בעיר. אולם באופן כללי לא פרצו עימותים בקנה מידה גדול או הפגנות אלימות רבות משתתפים.

מדוע נשמר "השקט" במזרח ירושלים מאז ה-7 באוקטובר?

ניתן לציין לפחות ארבע סיבות שיכולות להסביר מדוע מזרח ירושלים שקטה יחסית מאז ה-7 באוקטובר.

ראשית, ישראל הגבירה את נוכחותה הביטחונית במקום. אמנם נשמעו מספר טענות על אודות תקיפות מופרזות ומעצרים לא מוצדקים, אבל סיכוי גבוה שהנוכחות הביטחונית המוגברת הצליחה לסכל מתקפות טרור.

שנית, על רקע הלחימה בעזה ולנוכח התחממות העימות בין ישראל לחיזבאללה בגבול הצפון, מזרח ירושלים נותרה נושא פחות אטרקטיבי לסיקור תקשורתי. אין זה אומר שלא קורה שם דבר. כך למשל, מדי יום שישי מתרחשים עדיין עימותים לא חריפים בוואדי ג'וז עקב החלטת ישראל לסגור את אל-אקצא לצעירים פלסטינים. יש עדיין שביתות, הריסות בתים, ולא מעט אלימות.

שלישית, סביר שבדומה לשאר אזרחי ישראל הערבים, גם במזרח ירושלים התושבים חווים רגשות מעורבים לנוכח האירועים הנוראיים של חמאס ב-7 באוקטובר, וזקוקים לזמן לעכל ולהגיב. למרות שאין ספק בהתנגדותם למלחמה בעזה, הם עדיין מסוגלים להכיר בחוסר האנושיות המוחלט של מעשי חמאס ב-7 באוקטובר. אבל כל הבעת הבנה או אמפתיה מצדם לישראלים, או גינוי לחמאס, ייתפסו בקהילה כנטישת ההזדהות עם המאבק הלאומי. לאור זאת, סביר שרבים בוחרים לשמור על שתיקה.

והנקודה האחרונה והחשובה ביותר: ירושלים היא עיר מעורבת במובן העמוק ביותר של המילה. הפלסטינים תושבי מזרח ירושלים שזורים היטב במרקם החיים בעיר. רבים מהם עובדים ולומדים בבתי הספר, בתי הספר והאוניברסיטאות בעיר, ורבים מעוניינים לקדם את האינטרסים של עצמם ושל משפחותיהם, ומכירים בכך שלכל הסתה - במיוחד בתקופה זו של מתח ופחד קיצוניים - יש פוטנציאל להרוס כליל את חייהם. לכן, רבים מעדיפים לשמור על

שתיקה. על רקע השתקת ביטויי כעס, תסכול ואלימות, מעניין לציין שמאז ה-7 באוקטובר, מזרח ירושלים חווה סוג של "התעוררות קהילתית", המאופיינת בהתחזקות הפעילות וההתנדבות בקרב הקהילה.

למה ניתן לצפות?

מכיוון שחיהם של פלסטינים כה רבים במזרח ירושלים שזורים עמוק בחלקה המערבי של העיר, לא סביר שנראה התקוממות לאומית בקנה מידה נרחב במזרח ירושלים. השערה זו מתבססת על ההתחממות בעמדות תושבי מזרח ירושלים כלפי ישראל בשנים האחרונות, ועל הדילמה המוסרית שסביר שהם חשים לנוכח אירועי ה-7 באוקטובר. אין הכוונה לומר שלא יראו עוד פיגועי טרור בסגנון "זאבים בודדים" נגד ישראלים במזרח ירושלים או של מפגעים שיוצאים ממזרח ירושלים. עם זאת, אין ספק שהתמונות והסרטונים שיוצאים מעזה קשים להם מאוד לעיכול. כפי שכבר ראינו ביותר מהזדמנות אחת מאז ה-7 באוקטובר, ניתן לצפות שבני נוער ממזרח ירושלים ימשיכו לחוש מוטיבציה ושכנוע לקחת חלק בפיגועים נגד ישראלים.

בנסיבות אלה, ובעיקר לאור הפוטנציאל לפיגועים במזרח ירושלים, על ישראל לשמור שם על נוכחות ביטחונית חזקה ומעקב מודיעיני מבוסס. התפרצות של עימותים אלימים בהיקף נרחב, במיוחד במתחם מסגד אל-אקצא ובסביבתו, תכניס מחדש ומבשר רעות למלחמה המתנהלת ברצועת עזה, שעלול להצית מהומות בקרב אזרחים ערבים בישראל (ואולי אף במדינות ערביות).

אולם מעבר למלחמה הנוכחית, אם בטווח הארוך ככל שירשם ריסון ואיפוק בירושלים, אפשר יהיה להסיק מכך שהעיר היא מעורבת במלוא מובן המילה. זו המציאות שאיש מתושבי העיר אינו יכול לברוח ממנה, לא הפלסטינים ולא הישראלים. לכן, כאשר המלחמה תסתיים והמתח יתפוגג, על המדיניות הישראלית לטווח הארוך להיות מכוונת ליצירת עתיד בר-קיימה, לפלסטינים במזרח ירושלים ולישראלים במערב ירושלים גם יחד. בניגוד להתמקדות בביטחון בלבד, השקעה בפרויקטים, דוגמת תכנית 3790 שמטרתה המוצהרת היא לצמצם פערים סוציו-אקונומיים ולקדם פיתוח כלכלי במזרח ירושלים ופרויקטים נוספים דומים, תבטיח פיתוח של עיר בעלת חוסן, שגם בעתיד תישאר ישראלית ופלסטינית במשולב.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט